

Николай Хайтов

По вълните на реката Арда

в сандък

Приключението с тъпана,
магарето, лисицата и мечката

В лодка не знам как е, но в сандък да се возиш, и то с вързани ръце – не е никак лесно. Някъде водата бърза и сандъкът започва да се премята. Сетне се забие в някой въртоп и аха-а да се удавиш. Добре, че ковчето ми бе от сухи дъски, та където и да го хвърляше водата, то пак излизаше отгоре. Рекох си по едно време: „Ако така си седя, водата ще ме носи, блъска и обръща, а стигнем ли водопада – ще ме халоса от скалата, сандъка ще направи на трески, а мене – на пита. – И си рекох: – Няма да се оставя!“ Остри зъбки имах, прегризах набързо вървите и ръцете ми станаха свободни. Помислих си да разбия дъските, но не можех да плувам и сякаш да се удавя. Започнах да викам, но реката се блъскаше в бреговете като бясна и тъй гърмеше, че гласчето ми се изгубваше още в сандъка. Млъкнах и от мъка започнах да се обръщам ту на едната, ту на другата кълка, та както се мятах, усетих, че нещо отдолу ме убива. Пипнах се за това място и си намерих чикийката – имах си една чикийка за разяне на сланинка, беше ми я дала мама. „Ето, викам си, къде било спасението.“

Извадих ножчето и започнах да пробивам дупка на сандъка, изчоплих я, проврях си през нея ръката и взех да махам. Нищо не виждах, но чувах, че на брега бляят овце. По едно време ръката ми се блъсна в някакъв клон. Вкопчих се в него и плаването спря. Там реката беше по-тиха, та се напъвах и извиках, колкото ми глас държи:

– Помо-ощ, хора-а-а-а... По-мо-о-о-о-оощ!

Като извиках, чу се изпърво кучи лай, сетне нещо прихлопа върху сандъка и усетих, че някой го задърпа към брега. Дърпаше и си говореше на глас:

– Ай да му се не види! Това пък чудо какво ли ще е?

Най-сетне сандъкът хлопна по камъните на брега, на сърцето ми олекна и си рекох: „Ето че пак ще видя мама!“ Аз мама си я обичах много и докато се носех по водата, все това ми беше в ума – как ще се вайка и ще плаче, като научи какво е станало с мене.

Човекът, дето ме издърпа от реката, строши една дъска, но щом ме видя, че замърдах, уплаши се и хукна да бяга.

– Спри бе, ей! – започнах да викам. – Извади ме, че тогава бягай!

Върна се той и видях, че е млад овчар с гегата – с гегата беше закачил сандъка. Строши той още една дъска, протегна ми ръка и ме извади. Разказах му кой съм и какво ми се е случило, а той ме остърга от калта и ми даде да се напия с топло мляко. След студената баня топлото мляко ми дойде като мехлем. Сетне добрият овчар ми показа пътя за към село и ме изпрати „по живо – по здраво“.

По пътя, както си вървах, настигнах трима цигани. Двамата носеха зурни, а третият бе нарамил тъпан. Свирили в едно село на сватба и сега отиваха за друго село при някакъв си бей. Циганите бяха уморени, та ме накараха да им нося тъпана, ала както си вървахме, единият от зурнаджиите се пипна за пояса и изохка, че кесията му някъде е паднала. Върна се да си я търси, а останалите двама седнаха да го почакаат. Като мина време, а оня, дето отиде за кесията, още не се връщаше, зурнаджията тръгна да види какво става. След него тръгна и тъпанаринът, пък аз останах да пазя тъпана.

Чаках ги доста време, а че на края нарахмил тъпана и продължих по пътя сам – надявах се, че като намерят кесията, циганите ще ме настигнат.

Вървах, вървах и ето ти нова среща: селянин ходил на воденицата, а като се връщал, магарето му затънало в калта. Дърпа го той, ала магарето не мърда. Бута го, но магарето се не помества. Като ме видя, селянинът ме помоли:

– Дърпай – вика ми той – за опашката, аз ще го тегля за оглавника, че дано да го издърпаме.

Оставих тъпана, хванах магарето за опашката и започнах да го тегля. Теглих, теглих, докато тя се скъса и аз се гътнах в калта с опашка в ръката.

Щом видя какво е станало, селянинът се ядоса и се спусна да ме бие. Стиснах здраво опашката, грабнах тъпана и хукнах да бягам. А селянинът подир мене хвърля камъни и ме къльне.

– Ах ти, проклетнико, дето скъса на магаренцето ми опашката! Някъде сега да ида с това гуджук магаре?... Дано краста да те хване, дано пукнеш, дано!

Тича зад мене той, пухти, хвърля камъни и се заканва, но не можа да ме настигне. Отчая се тогава, хвърли един последен камък и се върна да вади магарето си от калта.

Много се бях изморил от носенето на тъпана, от тегленето на магарето и от гоненицата със селянина, затова се отбих в една воденица да ношувам. Вратата на воденицата отворена, а в нея – никакви хора. Нямахме с какво да запалят огън, а беше ми студено, та легнах в коша на воденицата, където се насипва житото за мелене. Отгоре си сложих тъпана, да ми е топло. И както съм легнал, тъй съм и заспал.

Колко съм спал, не зная, но по едно време усещам в просъница, че ме лиже топъл език. А тъмно – нищо се не вижда. Вдигнах ръка да пипна и да разбера що е това и тогава се разнесе силен рев. В същото време

тъпанът се търкулна и нещо черно се преметна. А то да било мечка. Мечката се била научила всяка вечер да идва и да лиже брашно от коша на воденицата.

Скочих от коша и какво да видя: тъпанът се търкаля към мечката и бушти, мечката го блъсне, тъпанът се върне, удари се в стената и се търкулне пак към мечката. Мечката реве от страх и тича из воденицата, а тъпанът се търкаля подире ѝ. Както вървеше заднишком – затвори вратата на воденицата и вече нямаше накъде да бяга. Рече да се покатери по гредите на тавана, но тупна на земята; земята се затресе и тъпанът се търкулна пак към нея. Тогава скочих, грабнах го и заудрях силно.

Зверът застана до вратата и зарева. Той реве, аз бия тъпана и тъй осъмнахме...

По същото време, докато ние с мечката се надревавахме и надплашвахме, край воденицата минавал керван с камили, натоварени с грънци. Камиларите отивали на панаир. Като чули във воденицата тъпан да бие, помислили си, че може да е веселба и рекли да се отбият. Още неотворили вратата на воденицата, мечката се шумгна между тях и хукна да бяга, та подплаши кервана с камилите. Камиларите се затичаха след камилите и подир малко започнаха да се завръщат. Водят камилите, но грънците им станали парам-парчета. Събраха се камиларите, завайкаха се и като нямаше на кого да си изкарат яда, дойдоха при мене и се развикаха:

– Ти си виновен, че подплаши камилите, та ни изпочупиха гърнетата! Сега да ни ги платиш!

– Не аз на вас трябва да платя грънците, а вие на мене мечката, дето отворихте вратата и тя избяга – отговарям ядосано. – Затворил съм тука мечката – аз си зная как, – хоро да я уча да играе на тъпан, а вие да ми я изпуснете. Сега или вървете да ми уловите нова мечка, или старата да ми платите!

Разбраха камиларите, че пара от мене няма да видят, и си тръгнаха. Като отминаха, тръгнах си и аз.

Вървах, вървах и стигнах до едно село. Край селото събрали се ергени – играят на прескочикобила. Видяха ме, че нося тъпан, спуснаха се към мене и завикаха:

– Хайде да ни посвириш да поиграем, че на нашия гайдар гайдата му се е пукнала и сега си я кърпи.

– Аз – казвам – не мога да свиря, само тъпан зная да бия.

– Нищо, тъпан да е – съгласиха се ергените.

Гледам ги – всички обути с нови цървули, само аз бос. Казах им

тогава:

– Ще бия тъпана, ако ми дадете цървули.

Един от тях се събу и на бърза ръка ми даде цървулите си.

– Ето! Бий сега, да поиграем. Хопа!

Взех цървулите и започнах да бия тъпана. Аз бия, те играят, а когато се измориха, пуснаха ме да си вървя.

Пак тръгнах на път и дълго вървях, а Палас, където бяха майсторите, все далече, та по едно време легнах на една баирчинка да полежа и да помисля какво да правя. Мислих, мислих – нищо не мога да измисля. Както си лежах възник, усещам, че нещо ме дърпа за цървула. Погледнах, без да мърдам – и виждам една лисичка, мъчи се да отхапе от цървула. Цървулите ми, направени от прясна кожа, свинска – бяха й се май харесали. По едно време лисичката захвапа цървула и започна да ме влачи. Отдолу тревата – хлъзгава, аз – лек и се понесох подире й като шейна. Влачи лисичката – аз си мълча и само стискам тъпана, да не падне и да я подплаши.

Колко време се влачихме, не мога да ти кажа, но по едно време чуввам, петел пее. Разбрах, че сме вече до Палас, и си рекох: „Я чакай да пропъдя тая глупава лисица, да не ме видят с нея, да ми се смеят.“ Чукнах с тъпана, лисичката подскочи като убодена, превъртя се във въздуха и търти да бяга. Два ли, три ли пъти стъпи на земята. През останалото време се носеше все по въздуха. Такова бягане му дръпна опустялата лисица.

Станах тогава и куцук-куцук – стигнах в село. Нашите майстори бяха вече направили кубето на камбанарията. Като ме видяха, затириха се всичките да ме разпитват какво е станало с мене. Сложих тъпана на земята, седнах върху него и всичко им разказах. Майсторите само слушат, цъкат и се чудом-чудят, а край тях цяло село, и то слуша. Щом свърших, майстор Манол стана, та ме прегърна, а след туй се обърна към другите и се провикна:

– Туй момче, дето, само се отърва от ръцете на разбойниците, надви една мечка и надхитри една лисица, не бива да се мъчи, кал да носи, затова го произвеждам майстор! Дайте да му вържа една престилка.

Рипнаха другите, донесоха престилка и майсторът ми я завърза. Така на девет години станах майстор. Научих се прави зидове да зидам без конец. Вместо да пушам отвес – пушах плонка и пак ставах зидовете прави. Лошото на плонката е само, че като лъхне вятър, отвява я и дуварът се изкривява.

В такова едно ветровито време ми се случи да правя комин и го

изкривих. Ключна коминът, взе да се навежда и аха-а да пада. Ами сега? Падне ли, всички ще ми се смеят. „Ето – ще кажат, – той пък какъв е майстор!“ Ха де! Мъча се комина да изправя, но комин изправя ли се? Реших се тогава на една хитрина. Подпрях го с гърба и се провикнах от покрива:

– Стопанино-о-о-о, плати си комина, инак ще бутам! Плащай, че бутам...

– Чакай, момче – провикна се стопанинът, – парите не са у мене, а у жената, а тя е на чешмата за вода.

– Не! – казвам. – Или парите, или комина!...

Поотместих се, коминът падна, а камъните му се разтърколиха на покрива.

– Инат момче, ей! – завикаха майсторите. – Страшен майстор ще стане от него. Язък за хубавия комин...

– Аз ще направя – Викам – нов.

И наистина направих, но чаках да спре вятърът.

Така работехме. Много черкви, ханища и къщи на хората направихме, а когато се върнах в село, сложих в скута на майка ми не 150 гроша, както бяха ме спазарили, а цели четиринайсет лири. Баща ми, като ги видя, не повярва, че са мои, и първо попита майстор Маноля дали не съм ги отнякъде откраднал. А когато майсторът му каза, че са мои и с чест спечелени, тате прибра лирите в своята кесия и рече на майка ми:

– У детето не бива пари да има. То трябва да се учи не да си харчи парите, а да ги събира. А затова, че е спечелил толкоз много – ушийте му едни нови потури.

Тъй ми ушиха първите нови потури. Бяха ми тежички, но аз ги вързал бях с едно въженце през врата, под ризката, че тогава нямаше тиранти, и ми седяха потурките опнати: всички, като минавах през улицата, викаха:

– Бре, какви опнати потурки бре!

И никой се не досещаше, че съм ги вързал, че и тая работа – опъването на потурките – става с мозък, а не с ръце. Има една, ако си я чул. „Ум царува, ум робува, ум патки пасе“, а пък аз ще кажа: „Ум царува, ум робува, ум потурките опъва“.

– Добре де, чичо – питах аз, – ами защо не си опасва на кръста пояс, ами си връзваше потурките със сиджимка?

– Защото не можеше всеки да опасва пояс, момчето ми. То не е като сега, всеки да опасва каквото си иска. Има един камък накрай село, белият камък, дето му викат. Всяка година на Гергьовден всички млади се

събираха около него и се мъчеха да го повдигнат... Който повдигаше камъка до кръста, той имаше правото да се опасва с пояс. Ето ти, както си с антерийка, ако сега запашеш пояс – на какво ще мязаш? На чалма. И ще ти викат „Кольо Чалмата“. Поясът е мъжка работа, не може всеки да го опасва и разпасва...

КРАЙ

© Николай Хайтов

Сканиране, разпознаване и редакция: moosehead, 2008

Издание:

Приказки от български писатели
Издателство „Български писател“, 1981 г.
с/о Jusautor Sofia

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/9152>]